Posudek na diplomovou práci

Výchova a vzdělávání ve Francii 18. století

Vypracovala: Barbora Římalová

Téma je velmi zajímavé, byť samozřejmě není tak docela právo tomu, co slibuje titul (v průběhu psaní bylo totiž téma zúženo, což je dobře): nejde o zpracování tématu výchovy jako takového (to by se do jedné diplomové práce rozhodně nevešlo), ale o porovnání dvou autorů, kteří se ovšem jeví jako zcela klíčoví a dostatečně reprezentativní: Rousseaua (zde se autorka principiálně omezuje na *Emila*, třebaže úvahy o výchově najdeme i jinde) a paní de Genlis, autorky mimořádně zajímavé a u nás veskrze opomenuté (hlavním zdrojem je zde výchovný epistolární román *Adéla a Teodor*, s příležitostnými odbočkami k několika jiným textům). Volbu tématu tedy velmi oceňuji, ostatně i proto, že implikuje nepochybný filosofický přesah – téma výchovy zahrnuje širokou škálu podtémat, z nichž možná nejpodstatnější je motiv „výchovy smyslů“, který sama autorka zmiňuje např. na s. 42. Zde se ukazuje, nakolik je otázka výchovy spojena s dobovým empirismem; nejde tedy jen o výchovu *stricto sensu*, protože výchovný program jak u Rousseaua, tak u paní de Genlis zahrnuje nezanedbatelný rozměr epistemologický. Zajímavá – a v podstatě správná, byť vyvolává některé otázky – je například i zmínka o paralelismu mezi ontogenezí a fylogenezí u Rousseaua (s. 32).

Velmi oceňuji odvahu přečíst takto rozsáhlé a navzdory zdánlivě čtivé formě často i obtížné texty, jakož i sekundární literaturu v cizích jazycích. Oceňuji také, že práce je psána srozumitelně a s celkem přijatelným množstvím gramatických chyb. V té míře, v jaké autorka referuje *Emila* a *Adélu a Teodora*, nemám, co bych mohl podstatnějšího namítnout.

Jistý kámen úrazu spočívá v jakési neuspořádanosti celé práce. V úvodu je řeč o „isolismu“ (termín pocházející od markýze de Sade) a o „panoptikální výchově“ (termín benthamovsko-foucaultovský) jakožto „jedné z oblíbených a diskutovaných metod výchovy“ – nuže, k oběma motivům se potom autorka vrací jen letmo, v případě panoptikální výchovy u pí de Genlis na s. 12-13, u Rousseaua na s. 39. Samostatně nikde pojednána nejsou a jsou jaksi „utopena“ v toku jiných témat, která zase ovšem nejsou zmíněna v úvodu. Celá práce působí leckdy jako sled výpisků, tak trochu nahodile kupených jeden přes druhý.

Jako jakási excerpta z primárních textů je práce v pořádku, ale poněkud zkrátka přichází nějaká reflexe a analýza. Čtenář se nemůže zbavit pocitu, jako by autorka stále někam spěchala, snažila se co nejrychleji říct, co ten který autor tvrdí, a honem zase někam dál. Ano, je toho ke zpracování hodně (a to byl ještě záměr práce původně mnohem ambicióznější, odtud také název) a asi nás také trochu tlačil čas, ale přece jen…

Jen zcela nahodile: v rousseauovské části je zmíněna známá Condillacova socha (s. 33-34), na kterou Rousseau v první knize *Emila* naráží. To je jistě pravda, ale není zmíněno, jak na ni naráží a proč. Rousseau s Condillacem podle všeho polemizuje, ale jak? Velice letmo a bez jakéhokoli odkazu se o Condillacovi mluví i na s. 37. Naproti tomu na s. 42 se píše, že při výchově „musíme zrak vždy doplnit hmatem“ – to je zjevný condillacovský motiv z *Pojednání o počitcích*, ale Condillacovo jméno zde pro změnu uvedeno není.

Některá místa po reflexi přímo volají, například „poněkud slavný případ Emila a jeho zahrádky“ (s. 40). Předchází tomu lakonický výrok: „I přes důležitou roli svobody ve výchově, prvním pojmem, který bychom děti měli naučit je majetek“ (s. 40, cituji přesně včetně interpunkčních chyb). Viz také podobně lakonické tvrzení na s. 58: „Pro oba autory je důležitý pojem majetku“. Proč je ovšem pro ně důležitý,

se nám už nesdělí. No, Rousseauův postoj k majetku je *přinejmenším* dvojznačný – viz známé pranýřování soukromého vlastnictví ve druhé *Rozpravě*. V tomto světle se potom jako poněkud ambivalentní začne jevit i lekce s Emilovou zahrádkou. Proč se Emil musí o soukromém majetku učit takto brutálním způsobem (v jedné monografii o dobové výchově, jejíž autorkou je Béatrice Durand, bylo právem poznamenáno, že celá tato lekce je především lekce ve flagrantní nespravedlnosti)? Je Rousseau ironický? Chce dítě připravit na nespravedlnost světa, ve kterém bude muset žít? Co je vlastně smyslem této lekce? O tom není v práci nic, dotyčná epizoda je jen převyprávěna, a přitom nabízí pozoruhodné možnosti pro různé interpretace.

Některým větám ne zcela rozumím: „Z ontologického hlediska je teorie madam de Genlis poměrně jasná. Ideální člověk je člověkem etickým, ctnostným a společenským“ (25) – mně naproti tomu není jasné, co se myslí výrazem „ontologické hledisko“. Stejně tak na téže straně nerozumím zmínce o autorčině „karteziánském dualismu“. To mi ale možná bude vysvětleno.

U některých tvrzení by to chtělo odkaz. „Baron (= baron d’Almane v *Adéle a Teodorovi*) částečně souhlasí s Lockovým a Rousseauovým názorem, že bychom neměli litovat dětí, které upadnou nebo si ublíží“ (21) – kde to Locke a Rousseau tvrdí? Mme de Genlis na s. 21 „cituje Montaigneho“, ale není uvedeno, odkud ona „citace“ vlastně je.

Myslím nicméně, že přes zmíněné výhrady je práce jako první seznámení s uvedenými autory solidní výkon. Škoda, že autorka, očividně z nedostatku času, nepřekročila rovinu výpisků a jak již zmíněno, i téma panoptikální výchovy a isolismu, v úvodu uvedené – pokud správně rozumím – jako vodítko pro četbu obou autorů, potom kamsi zmizí.

Práci navrhuji vzhledem k výše zmíněnému hodnotit jako **velmi dobrou**.

Praha, 22. 8. 2025.

Josef Fulka